

Det senmoderne Samfund, S. 132-140
fra bogen *Litteraturens Linger*, Gyldendal 2007

Hvor 1980'erne havde karakter af 'sluttid', formuleret i punkens slogan 'No future!', blev 90'erne karakteriseret ved at være en eftertid, hvor man var kommet ud på den anden side. Utvivlsomt satte Murens fald 9.11.1989 et skel mellem de to årtier. Her blev den kolde krig afsluttet, og de store ideologier afgik ved døden. Arbejdsløsheden faldt dramatisk, og væksten steg i de vestlige lande.

Globaliseringen tog til med stigende flygtningestrømme, bl.a. fra borgerkrigen i Eksjugoslavien 1991-95. Danskerne måtte ud i fire afstemninger i forbindelse med EU's udvikling mod en politisk union. Man kunne rejse overalt, og nyhederne fra hele verden indfandt sig øjeblikkeligt som 'breaking news'. Vi kom alle til at leve i den globale landsby.

Hvor 1980'erne var præget af fremtidsangst, blev 90'erne præget af en tro på, at det hele nok skulle gå. Personlige computere og lidt senere mobiltelefoner blev hver mands eje, og kommunikationen skiftede fra snailmail (breve) til e-mail og sms. De fleste familier kom på internettet, og en verdensomrejse blev studenters bud på et såkaldt 'fjumreår' efter gymnasiet.

Samtidig var begrebet 'postmoderne' blevet slidt, og mange forskere ledte med lys og lygte efter et nyt navn til samtiden. En af dem, englænderen Anthony Giddens, kaldte vores tid for *det senmoderne*. Når Giddens bruger dette begreb, er det for at markere, at verden forandrer sig hurtigt og løbende moderniserer sig selv. Det, der var nyt i går, bliver forældet i dag, men alligevel kan vi godt følge med, fordi vi hele tiden forholder os til ændringerne og træffer valg.

Skal jeg have en mobiltelefon med kamera, og hvilket abonnement skal jeg vælge? Hvad vil jeg

eftertid

globalisering

kommunikation

Anthony Giddens (f. 1938)

netværks-
systemer

bruge min fritid til, hvad vil jeg være, hvem vil jeg gifte mig med, vil jeg have børn osv. Vi har uendeligt mange muligheder, men kan i virkeligheden kun nå at gøre få ting, så derfor må vi hele tiden vælge og især vælge fra. Giddens siger derfor, at vi lever i det 'refleksivt moderne', dvs. at vi hele tiden må reflektere over vores liv og de valg, vi træffer.

Et andet afgørende træk ved vores tid er, at verden består af en række systemer, der er forbundet med hinanden i netværk. Der findes ikke noget centrum, hvorfra de kan overskues eller styres, men der kommunikeres, og der sker en gensig påvirkning. Et godt eksempel på dette er internettet, der er uendeligt og uden start eller slutpunkt og ikke lader sig overskue, men nok gennemsøge. Vi er alle blevet brugere, der 'logger' af og på.

Små historier

Solvej Balle
(f. 1962)
Christina
Hesselholdt
(f. 1962)

90'ernes tidlige litteratur er præget af en række små tekster, der hænger sammen indbyrdes, fx Solvej Balles novellesamling *Ifølge loven* (1993) og Christina Hesselholdts punktromaner i *Marlon-trilogien* (1991-95). I de fire noveller i *Ifølge loven* er temaet fælles, og historierne forbundet med hinanden. Hesselholdts punktromaner består af en række små kapitler på ca. 1/2 side, hvor det er læserens opgave selv at skabe sammenhæng og fortælling ud fra punkterne. Hesselholdts vigtigste bog er erindringsværket *Hovedstolen* (1998), der beskriver en række episoder fra hendes barndom.

Peter
Adolphsen
(f. 1972)

Nogle forfattere skrev i kortprosaen, som er ultrakorte, skitseagtige historier, der ikke udfoldes som i novellegenren. En af dem er Peter Adolphsen. Han debuterede med *Små historier* (1996), der fulgtes op af *Små historier 2* (2000) og romanen *Brumm-*

stein (2003). Teksterne er virkelig korte, gerne en til to sider, og skitserer en livssituation, en problemstilling eller en skæbnefortælling.

En af historierne er „De spredte knogler“ (1996), der fortæller om en dreng, der finder knoglerne af Gud. Gud er død, slået ihjel af Satan, der har spredt knoglerne, for at Gud ikke skal genopstå. Drengen sætter sig for at samle skelettet, men forgæves. Han finder før sin død kun nogle kranie- og knogledele, som han testamenterer til et museum. Her forærer konservatoren knoglerne til sin søn, der udregner, at Gud har været ca. 19 meter høj. Han begraver knoglerne, men trods alle de gode hensigter får Guds hjemløse ånd ikke fred.

De spredte
knogler

90'er-noveller

En generel tendens midt i 90'erne er, at forfatterne igen begyndte at skrive realistisk og engagere sig i samfundet, og her kom novellegenren til sin ret. Skal man pege på nogle unge novelleforfattere, kommer man ikke uden om Simon Fruelund, Jesper Wung Sung, Helle Helle, Naja Marie Aidt og Jan Sonnergaard.

Helle Helle debuterede med romanen *Eksempel på liv* (1993), der består af en række kortprosattekster, der hænger sammen indbyrdes. I 1996 slog hun igennem med novellesamlingen *Rester* (1996), hvis titel ifølge forfatteren refererer til, „at mange af personerne gerne vil skille sig af med nogle andre personer eller et eller andet andet i deres liv, men ikke kan. Der bliver altid en rest tilbage.“ I skolesammenhæng er noveller som „Fasaner“, „Film“ og „Globryllup“ for længst blevet klassikere.

Helle Helle
(f. 1965)

Naja Marie
Aidt (f. 1963)

Naja Marie Aidt debuterede i 1990 som lyriker med samlingen *Så længe jeg er ung*, men fik sit gennembrud med novellesamlingen *Vandmærket* (1993), der senere blev fulgt af *Tilgang* (1995). Novellerne handler om frihedsdrømme og kærlighedslængsel, der hele tiden møder modstand. Aidt skriver en enkel prosa, der inddrager hverdagen og dagliglivets hændelser, men som samtidig har et surrealistisk eller overnaturligt islæt, der gør novellerne skræmmende og uvirkelige. Som læser bringes man i tvivl om, hvad der virkelig foregår. Det gælder ikke mindst i novellen „Lille fedtøre“, der handler om seksuel undertrykkelse i et sært miljø. Læseren finder aldrig helt ud af, hvad der virkelig foregik, og efterlades med et fysisk ubehag.

Jan
Sonnergaard
(f. 1963)

Vending mod virkeligheden

Jan Sonnergaard slog igennem med et brag i 1996, da han udgav sin debutsamling af noveller, *Radiator*. Den blev siden fulgt af novellesamlingerne *Sidste søndag i oktober* (1999) og *Jeg er stadig bange for Caspar Michael Petersen* (2003). Sonnergaard skildrer med en nærmest brutal realisme de sociale forhold i samfundet, som fører til ydmygelser og udstødelse, både i samfundets bund og top. Han benytter sig af en rå og nådesløs humor, fx i novellerne „Polterabend“ og „Tyveri“. De skildrer begge en gruppe frustrerede unge, der ikke rigtig ved, hvor de skal rette deres vrede hen. De lader derfor deres frustration gå ud over uskyldige forbipassende, samfundets repræsentanter og sig selv.

Jakob Ejersbo
(f. 1968)

Jakob Ejersbo fik et uhørt gennembrud med romanen *Nordkraft* (2002), der i dag har solgt 100.000 eksemplarer. Romanen handler om en række kuldslåede skæbner i det ålborgensiske pushermiljø.

Ejersbo er uddannet journalist og har lavet en minutiøs research, for at romanens personer, sprog og handling kunne blive så realistisk som muligt. En del af bogens replikker stammer fra båndudskrifter fra de mange interviews, Ejersbo lavede, mens han skrev bogen.

Bogen består af tre uafhængige dele, hvor nogle af personerne går igen i de tre historier. 1. del handler om Marias frigørelse fra pusheren Asger og hendes tilnærmelse til iraneren Hussein. I 2. del „Broen“ møder vi sømanden Allan, der vender hjem til Aalborg for at slå sig ned. Også han møder den store kærlighed, som han dog må kæmpe hårdt for at vinde. Endelig samles trådene i bogens 3. del, hvor romanens personer mødes til narkomanen Stesos begravelse. Her gør Ejersbo status over personernes liv. De, der har overskud (nordkraft), bliver faktisk voksne og kommer videre med deres liv, de, der ikke har, går i stå eller til grunde.

Manuskriptet til *Nordkraft* blev solgt til filmatisering, og har premiere i 2005.

Jan Sonnergård og Jakob Ejersbo er gode eksempler på, at litteraturen blev brugt til at beskrive de mennesker og miljøer, som var taberne i det moderne, teknologiske samfund.

Dansk film

Netop i 1990'erne oplevede dansk film en guldalder med De gyldne palmer til Lars von Trier, Oscars til danske kortfilm, Emmy'er til tv-serierne *Rejseholdet* og *Nikolaj og Julie*, mens *Krøniken* (2003-05) lagde gaderne øde i 2004. Dansk film oplevede en international succes med den danskopfundne genre, *dogmefilm*. Dogme-95 var navnet på en stribe film, som ville skrælle den moderne teknik af og fortæl-

Dogme-95

le historien med enkle virkemidler og håndholdte kameraer. Den unge instruktør Thomas Vinterberg vandt en pris i Cannes for *Festen*, der virkelig rystede publikum med en stærk historie om en familie, der gemmer på en grusom hemmelighed.

Også andre dogmefilm som *Idioterne*, *Mifunes sidste sang*, *Italiensk for begyndere* og *Elsker dig for evigt* nåede ud til et stort publikum, der gerne ville se film og tv, der handlede om deres egen virkelighed. Dansk film nåede i disse år et internationalt niveau og en række unge instruktører fik deres gennembrud.

Verdensvendt poesi

Niels Lyngsø
(f. 1968)

Også digtene i 1990'erne handler om den virkelighed, der omgiver os. Det gælder ikke mindst Niels Lyngsøs stoflige digte, der består af ord, som svæver over siderne.

det mørke stof den store tyngde
støv mellem stjerner støv i reolen hvirvler
kometens excentriske bane
 boghylders buer lukkede øjne
orme på vej gennem rådnende træ
 en tunnel af æsker
 der åbner sig
 ind i hinanden

Morten
Søndergaard
(f. 1964)

Morten Søndergaard er optaget af, hvordan tanke og verden hænger sammen. Søndergaards digte er fyldt med undren over verden og registreringer af den. Fx i digtsamlingen *Bier dør sovende* (1998), hvor det hedder:

Du og jeg
kommer alligevel ud på et,
vi er tankens mønstre
og skygger på psykens væg

Endelig markerede Katrine Marie Guldager sig som lyriker med små prosadigte, der også handler om, hvordan mennesket og verden hænger sammen. Derfor handler mange af hendes digte om hverdagsituationer, hvor vi støder sammen med verden, fx i digtet „Styrt“ (1995):

Katrine Marie
Guldager
(f. 1966)

Selvfølgelig sker det at cyklen punkterer, at man må låne sig frem, at man kommer op på en, der er for høj: Man kan ikke nå pedalerne og der er biler og vigepligt og kryds: Der er asfalt og ukendte reflekser i hænderne, ulykker der hænger i luften, som sekunder nogen har malet over med helt, helt stille: Der er en skraben og asfalt, asfalt cyklen smælder imod, asfalt man pløjer ned igennem, små sten man gemmer under huden, og glas, og det er ikke til at komme udenom, eller ned igennem: Der er bare asfalt oven på asfalt, der er en by oven på asfalten, og ikke noget nedenunder, andet end jord: Der er jord og asfalt og en by: Der er en by, der ligger oven på jorden: Der er en by oven på en by, der er asfalt oven på asfalt, jord oven på jord, og det er ikke til at komme ned igennem, eller udenom, sådan har det altid været: Som når man cykler, alt for højt, og ikke kan nå pedalerne.

Tendensen er klar. Virkelighed er 'in', men forfatterne markerer, at virkelighed ikke bare er noget, der giver sig selv, men også noget, der skabes i bevidstheden og altid ses fra det enkelte menneskes perspektiv.

Historie/samfund:	Informationssamfundet, det senmoderne samfund.
Idéer/bevægelser:	Globalisering, orientering mod virkeligheden, reflektivt moderne.
Genrer:	Digte, romaner, punkromaner, noveller, kortprosa, dogmefilm.
Forfattere:	Solvej Balle (f. 1962). Christina Hesselholdt (f. 1962). Naja Marie Aidt (f. 1963). Jan Sonnergaard (f. 1963). Morten Søndergaard (f. 1964). Helle Helle (f. 1965). Katrine Marie Guldager (f. 1966). Simon Fruelund (f. 1966). Jakob Ejersbo (f. 1968). Niels Lyngsø (f. 1968). Peter Adolphsen (f. 1972). Jesper Wung-Sung (f. 1971).